О.В. Струцінський

Командування Повітряних Сил Збройних Сил України, Вінниця

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

У статті представлені результати аналізу сучасних гібридних збройних конфліктів, визначені їх характерні особливості, розглянута низка тактик, що застосовуються в ході таких конфліктів. Представлені висновки з гібридного збройного конфлікту РФ проти України та визначені актуальні гібридні загрози для України. У статті наведені основні завдання для досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва в галузі військової освіти та на їх основі визначені загальні напрями вдосконалення освітнього процесу. Разом із змінами у змісті підготовки запропонована оновлена методика проведення занять, в основу якої покладений індивідуальний підхід до кожного курсанта, розвиток його спроможностей творчо мислити і працювати самостійно. Визначені основні заходи щодо удосконалення системи підготовки офіцерського та сержантського складу, які забезпечать набуття здобувачами нових освітніх та професійних компетентностей і операційної сумісності із збройними силами країн-членів НАТО.

Ключові слова: вдосконалення освітнього процесу, гібридний збройний конфлікт, підготовка військових фахівців, спроможності в галузі військової освіти.

Вступ

Постановка проблеми. За всю історію людства (приблизно з 3500 року до н.е.) було зафіксовано близько 15 тисяч збройних конфліктів. За мирного часу людство прожило лише 292 роки [1]. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру щороку на планеті фіксується понад 30 збройних конфліктів [2].

Всі збройні конфлікти мали симетричний і контактний характер. Спочатку це була боротьба за їжу, за землю, а потім за панування, за незалежність. Збройні сили були головним і вирішальним фактором досягнення цілей конфлікту. При цьому, поряд із військовими методами, які складали основну частину ведення бойових дій, застосовувалися і невійськові. Перемога досягалася шляхом розгрому збройних сил держави-противника або знищення її воєнно-економічного потенціалу. З розвитком озброєння, форм і методів збройної боротьби змінювалися і цілі воєнних конфліктів. Геополітичне протистояння між державами поступово стало переростати у екзистенційне протистояння, під яким розуміється боротьба за існування та власну ідентичність, за збереження та зміцнення своєї моделі реальності та своїх уявлень про порядок і справедливість.

Для початку XXI століття характерними стали збройні конфлікти гібридного типу, які ведуться замасковано з використанням переважно нелінійних тактик і націлені не на захоплення усієї території країни, хоча не виключається взяття під контроль окремих територій, а на отримання патронату над державою, який досягається через вплив на насе-

лення, політику, бізнес, силові структури. Прикладами воєнних конфліктів гібридного типу у ХХІ столітті є війна в Іраку 2003 року, Лівано-Ізраїльський конфлікт 2006 року, друга Ліванська війна 2007 року, Російсько-Грузинський конфлікт 2008 року, “Арабська весна” 2010 року, з 2011 року – Сирія, а з 2014 року російська збройна агресія проти України.

Характерними особливостями гібридного збройного конфлікту є [3–6]:

- приховування країною-агресором своєї участі в конфлікті;
- активне застосування сил спеціальних операцій, сил розвідки, військових частин спеціального призначення;
- активне використання асиметричних бойових дій і мережевої війни, тобто війни, що не має одного і явного центру управління війною;
- гнучкий баланс між регулярними та нерегулярними силами;
- створення сепаратистських рухів у державі, що є об’єктом гібридної війни на політичному, етнічному або релігійному підґрунті;
- нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами і досягнутими домовленостями;
- вплив на фінансову систему, енергосистему, об’єкти промисловості для їх дестабілізації;
- протистояння у кібернетичному просторі;
- відсутні явний тил і фронт;
- розгортання та ведення інформаційної війни і терору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технологією гібридного збройного конфлікту є створення у державі, обраній для агресії, хаосу, безперервного конфлікту, постійне генерування провокацій, умов, непридатних для життя, руйнування інфраструктури. Потім прийняття рішень щодо управління хаосом для створення передумов очікуваного результату і наприкінці впорядкування хаосу з метою отримання нової реальності та досягнення поставлених цілей. В гібридному збройному конфлікті застосовується низка тактик, таких як [7]:

- тактика технології lawfare – незаконне застосування норм внутрішнього і міжнародного права;
- тактика економічних і політичних санкцій – створення всіх форм тиску (організація “кольорових революцій”, демонстрацій, пікетів, мітингів і кампаній спротиву із застосуванням політико-економічних технологій) на країну-жертву;
- тактика терору – організація різних повстанських рухів і терористичних дій різного характеру в країні-об’єкті впливу;
- тактика руйнування сімейних цінностей – технології роз’єднання суспільства, руйнування традиційної громади і родини;
- тактика “високошвидкісних операцій” – технології маніпулювання засобами масової комунікації.

Яскравим прикладом збройних конфліктів гібридного типу початку XXI століття є гібридна війна Російської Федерації (РФ) проти України – самий тривалий збройний конфлікт в Європі після закінчення Другої світової війни.

Основна боротьба відбувається в інформаційному просторі при підтримці відповідних дій в інших сферах (дипломатичній, економічній, соціальній тощо). Військова доктрина РФ чітко зазначає, що в воєнному конфлікті гібридного типу 3/4 – це інформаційний компонент або економічний вплив і лише 1/4 – це застосування фізичної сили. Військові дії закріплюють досягнуті результати в інших сферах або на заключному етапі конфлікту [4–5].

Мета статті – формування пропозицій щодо удосконалення процесу підготовки військових фахівців в умовах гібридного збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу

Конфлікт на Сході України, за оцінками ООН, “є одним із самих смертоносних в Європі з часів Другої світової війни”. За вісім років війни на Донбасі загинуло понад 13 тис. людей, близько 30 тис. поранені, близько 1,8 млн. жителів Донбасу і Криму стали внутрішніми переселенцями. Окуповано 17 тис. км² Донецької і Луганської областей, разом з Кримом це складає 43,7 тис. км², тобто 7,2 % території України. Залишаються неконтрольованими 409,7 км українсько-російського кордону. Україна

зазнала величезних фінансово-економічних втрат. 27 % промислового потенціалу Донбасу незаконно переміщено до РФ, включно з обладнанням 33 місцевих промислових гігантів.

Тож, із гібридного збройного конфлікту РФ проти України вже зараз можна зробити певні висновки [8–11]:

- Російська Федерація запланувала збройну агресію проти України заздалегідь;
- російська агресія мала на меті знищення України як незалежної держави;
- збройна агресія лише один із інструментів гібридної війни;
- мужність українців та міжнародна солідарність зупинили російське вторгнення;
- російська агресія призвела до жахливих гуманітарних наслідків;
- Мінські домовленості регулярно порушуються;
- РФ порушила фундаментальні норми і принципи міжнародного права;
- РФ регулярно направляє кадрових військових і зброю на Донбас;
- військова агресія та гібридна війна вже стали звичною практикою РФ;
- зупинити російську агресію можна лише посиленням міжнародного тиску на РФ.

Вісім років збройного конфлікту між РФ та Україною вказують на актуальність гібридних загроз, створюючи небезпеку дестабілізації й ослаблення нашої держави, порушення фундаментальних прав і свобод, зниження рівня життя та, власне, і самого мирного існування громадян України. Актуальними гібридними загрозами для нашої країни залишаються:

- діяльність незаконних збройних формувань на території України;
- порушення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та блокування важливих об’єктів промисловості й інфраструктури;
- створення російськими спецслужбами та агентурою в Україні законспірованих та законсервованих незаконних збройних формувань для створення хаосу в Україні та передумов зміни влади;
- діяльність диверсійно-розвідувальних груп агресора під маскою українських силовиків з метою дискредитації останніх;
- нелегальне розповсюдження зброї;
- діяльність найманців з числа громадян України, Росії й інших країн для вчинення терористичних та кримінальних актів із застосуванням зброї, вибухових речовин тощо;
- загроза взяття під військовий контроль частини території України військовими формуваннями країни-агресора під прикриттям проведення псевдомиротворчої операції;

– цілеспрямовані заходи дискредитації ЗС України та інших військових формувань і силових структур.

Важливою сферою гібридної боротьби є гуманітарна сфера держави, до якої належать освіта, наука, культура та культурна спадщина, питання національної ідентичності тощо.

Як підкреслюється в Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень, головними викликами для сучасної освіти є [12]:

– тотальна інформатизація, пов’язана з поширенням використання новітніх освітніх технологій у світі. Так, у 2014 році глобальний ринок он-лайн освіти оцінювався у 165,36 млрд. дол. і за прогнозами до 2022 року він зросте до 243,8 млрд. дол.;

– прискорені темпи зростання обсягу знань – до 1900 року знання подвоювалися приблизно кожне століття, до 1945 року – кожні 25 років, сьогодні – в середньому кожні 13 місяців;

– динамічні зміни необхідних професійних навичок і компетенцій.

Ці гібридні загрози та нові виклики, що поставили перед суспільством, державою та Збройними Силами (ЗС) України у зв’язку з агресією РФ на сході країни, іншими докорінними змінами у зовнішньому і внутрішньому безпековому середовищі, потребою подальшого розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісних з відповідними структурами країн-членів НАТО, поставили завдання щодо реформування ЗС України, подальшого розвитку системи військової освіти та удосконалення підготовки військових фахівців з урахуванням досвіду застосування військ в ході операції Об’єднаних сил.

Виходячи з гібридних загроз, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба повинен відповідати спроможностям, що визначені у Єдиному переліку (каталогу) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони (табл. 1) [13].

Таблиця 1
Перелік спроможностей в галузі військової освіти

Код спроможності	Назва спроможності
DG-2.13	Військова освіта, соціальна та гуманітарна політика.
DG-2.13.1	Реалізація політики у сфері військової освіти.
DG-2.13.2	Професійна військова освіта.
DG-2.13.3	Реалізація політики щодо соціального та гуманітарного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.
FDR-3.4.2	Підготовка військових фахівців у ВВНЗ тактичного рівня.

Основною базовою вимогою до спроможностей в галузі військової освіти є якісна підготовка для Збройних Сил України професійно підготовлених, з високими морально-діловими якостями військових фахівців, здатних якісно вирішувати складні військово-професійні завдання в мирний час та в особливий період на основі стандартів вищої освіти, професійних стандартів підготовки та стандартів, прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО.

У Стратегії воєнної безпеки України “Воєнна безпека – всеохоплююча оборона” [14] вказується, що одними з основних завдань досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва за пріоритетом – нарощування спроможностей Збройних Сил України, сил територіальної оборони у їх складі, інших складових сил оборони до виконання покладених завдань є:

– розвиток систем військової освіти та підготовки особового складу для сил оборони, запровадження освітньо-професійних програм підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО;

– розвиток системи воєнної науки, спрямованої на вирішення теоретичних і практичних завдань забезпечення всеохоплюючої оборони України, розроблення новітніх систем озброєння, військової та спеціальної техніки.

Виходячи з цих завдань, загальними напрямками вдосконалення освітнього процесу є:

– адаптація освітніх програм до сучасного порядку застосування військ в операції Об’єднаних сил та стандартів підготовки країн-членів НАТО;

– пріоритет практичної складової у навчанні, комплексність форм та методів проведення занять з урахуванням досвіду застосування військ в операції Об’єднаних сил;

– відповідність наукових досліджень вимогам та потребам військ;

– оновлення кадрового потенціалу наукових та науково-педагогічних працівників, підвищення їх професійного рівня;

– вдосконалення та створення сучасної інноваційної матеріально-технічної бази.

Основою вдосконалення освітнього процесу є компетентнісний підхід у підготовці військових фахівців з вищою освітою.

Обрис вимог до майбутнього офіцерського складу був визначений начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем ЗС України, який заявив, що сучасний командир повинен поєднувати у собі патріотизм, професійну компетентність, особисту дисциплінованість, ініціативність та творчий підхід до справи, враховувати соціальні аспекти діяльності, бути чуйним до людей, їхніх потреб і проблем, бути прикладом у службі та побуті [15].

Виходячи з цих вимог, в основі змін у структурі підготовки лежить цілеспрямований та організований процес послідовних заходів навчання та виховання курсантів, спрямований на формування у них потрібного рівня знань, умінь, навичок, фахової майстерності, фізичних та психологічних якостей, необхідних для виконання обов'язків за посадою (спеціальністю) як у мирний час, так і в особливий період.

Гібридна війна проти України, яка ведеться як силами регулярних, так і іррегулярних (незаконних) збройних формувань та анонімних (приватних) військових підрозділів, відрізняється використанням нової тактики бойових дій, застосуванням диверсійно-розвідувальних груп, постійним поширенням

дезінформації, використанням місцевих жителів і населених пунктів як “живого щита” тощо. Все це вимагає внесення ряду уточнень, доповнень та змін до змісту навчання, навчальних планів та освітніх програм підготовки.

Формування майбутнього військового фахівця неможливо без вдосконалення та впровадження в освітній процес нових, інноваційних форм та педагогічних технологій.

Разом зі змінами у змісті підготовки повинна бути оновлена і методика проведення занять (рис. 1).

Основою методики проведення занять повинні стати індивідуальний підхід до кожного курсанта, розвиток його спроможностей творчо мислити і працювати самостійно.

Рис. 1. Методика проведення занять
Джерело: розроблено авторами.

Основною метою і змістом підготовки військових фахівців в університеті є формування офіцера – лідера.

Для офіцера – лідера притаманними є:

- патріотизм, високі морально-етичні, ділові, професійні та індивідуально-психологічні якості, дисциплінованість;
- професійна компетентність, військово-професійна (професійна) спрямованість;
- володіння сучасним підходом до підготовки військ, знання концепції і стандартів підготовки;
- вміння згуртувати колектив;
- гуманізм та повага до особистості військово-службовця;
- повага до традицій університету, роду військ, виду Збройних Сил.

Лідерські якості офіцера, як і його авторитет,

формується не тільки у стінах вищого військового навчального закладу (ВВНЗ), а, в першу чергу, впродовж всієї служби. Після закінчення ВВНЗ, за об'єктивних обставин, молодому офіцерові не можливо бути сформованим авторитетним командиром-лідером. Однак в навчальних закладах повинні створюватися педагогічні умови, за допомогою яких формуються здібності і морально-психологічні якості окремого курсанта, які він може розкрити і вдосконалити під час підготовки – це його лідерський потенціал.

В умовах реформування ЗС України, всієї системи військової освіти основним завданням всього наукового та науково-педагогічного складу є створення такої системи підготовки офіцерського та сержантського складу, що забезпечить набуття здобувачами нових освітніх і професійних компетентнос-

тей, операційної сумісності на основі стандартів, прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО.

Для виконання цього завдання необхідно:

по-перше, проаналізувати весь комплекс документів нормативно-правової бази підготовки у ВВНЗ (ВНП ЗВО) в інтересах Збройних Сил України щодо військових фахівців та привести їх зміст у відповідність до сучасних вимог;

по-друге, досягти такого рівня якості підготовки військових фахівців, який відповідатиме професійним стандартам та вимогам стандартів НАТО;

по-третє, поступово впровадити передові методики підготовки військових фахівців НАТО у професійні стандарти та освітньо-професійні програми підготовки військових фахівців, а також технології дистанційного навчання;

по-четверте, удосконалити систему курсів підвищення кваліфікації відповідно до потреб Повітряних Сил Збройних Сил України;

по-п'яте, підвищити ефективність мовної під-

готовки, забезпечити досягнення знань іноземної мови на рівні не нижче СМР-2 та в обсягах, необхідних для впровадження стандартів НАТО в органах військового управління J-структур та достатнього для ефективного впровадження євроатлантичних стандартів, участі в заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Висновки

В умовах реформування Збройних Сил України, системи військової освіти основним завданням наукового та науково-педагогічного складу ВВНЗ є організація освітнього процесу, який забезпечить навчання та підготовку офіцерського та сержантського складу з метою набуття здобувачами нових освітніх і професійних компетентностей, операційної сумісності на основі стандартів, прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО.

Список літератури

1. Сайт HistoryWars.info. Рождение войн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://historywars.info/r010000_WarTendencii.html.
2. СІПРІ 2013: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: щорічник (пер. з англ.) / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова. – К.: Заповіт, 2014. – 520 с.
3. Горбулін В.П. “Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В.П. Горбулін // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 4(33). – С. 5-12.
4. Сайт BINTEL.COM.UA. Стратегія і тактика гібридних війн в контексті військової агресії Росії проти України // Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень “Борисфен Інтел”. – 24.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/gibrid-war/>.
5. Мороз Ю. Інформаційно-психологічні операції в умовах гібридної війни / Ю. Мороз, Ю. Твердохліб // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2016. – Вип. 38 – С. 97-105.
6. Сайт IINFORMNAPALM.ORG. Россия ведет ГИБРИДНУЮ войну ГИБРИДНОЙ армией // InformNapalm. – 04.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://informnapalm.org/6631-gibridnaja-vojna-armija/>.
7. Ситнова И.В. Война четвертого поколения: приоритеты, принципы стратегии и тактика [Електронний ресурс] / И.В. Ситнова, А.А. Поляков. – Режим доступу: <http://army.ric.mil.ru/Stati/item/121061/>.
8. Основні особливості ознак проведення інформаційно-психологічної операції Російської Федерації в АР Крим / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський, А.О.Феклістов, А.В. Антонов // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2014. – № 1(14). – С. 37-39.
9. Інформаційно-психологічні операції: планування, протидія, технології: монографія / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський. – Х.: ДІСА ПЛЮС, 2020. – 252 с.
10. Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері: монографія / Г.В. Певцов, А.М. Гордієнко, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, А.О. Феклістов, К.І. Хударковський. – Х.: Вид. Рожко С.Г., 2017. – 276 с.
11. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський // Наука і оборона. – К.: Видавничий дім “Стилос”. – 2015. – Вип. 2. – С. 28-32.
12. Трансформація освітньої сфери у сучасному світі та перспективи її актуалізації в Україні. Аналітична записка національного інституту стратегічних досліджень від 23.12.2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi>.
13. Єдиний перелік (каталог) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони. Затверджено Міністром оборони України від 09.12.2019. – К.: МОУ, 2019. – 618 с.
14. Стратегія воєнної безпеки України “Воєнна безпека – всеохоплююча оборона”, затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021.
15. Виступ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України під час представлення його офіцерському складу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/1260193810816540>.

Надійшла до редколегії 20.02.2021

Схвалена до друку 16.03.2021

Відомості про автора:

Струцінський Олег Васильович

кандидат технічних наук

Командувач підготовки Командування Повітряних Сил

Збройних Сил України,

Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6175-7678>

Information about the author:

Oleg Strutsinskiy

Candidate of Technical Sciences

Training Commander of the Air Force Command

of the Armed Forces of Ukraine,

Vinnitsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-6175-7678>

**АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ
В УСЛОВИЯХ ГИБРИДНОГО ВООРУЖЕННОГО КОНФЛИКТА**

О.В. Струцинский

В статье представлены результаты анализа современных гибридных вооруженных конфликтов, определены их характерные особенности, рассмотрен ряд тактик, применяемых в ходе таких конфликтов. Представлены выводы из гибридного вооруженного конфликта РФ против Украины и определены актуальные гибридные угрозы для Украины. В статье приведены основные задачи для достижения целей государственной политики в военной сфере, сфере обороны и военного строительства в области военного образования и на их основе определены общие направления совершенствования образовательного процесса. Вместе с изменениями в содержании подготовки предложена обновленная методика проведения занятий, в основу которой положен индивидуальный подход к каждому курсанту, способствующий развитию его способностей творчески мыслить и работать самостоятельно. Определены основные мероприятия по совершенствованию системы подготовки офицерского и сержантского состава, которые обеспечат получение соискателями новых образовательных и профессиональных компетенций и операционной совместимости с вооруженными силами стран-членов НАТО.

Ключевые слова: совершенствование образовательного процесса, гибридный вооруженный конфликт, подготовка военных специалистов, способности в области военного образования.

**CURRENT ASPECTS OF TRAINING OF MILITARY SPECIALISTS
IN CONDITIONS OF HYBRID ARMED CONFLICT**

O. Strutsynskiy

The article presents the results of the analysis of modern hybrid armed conflicts, identifies their characteristics, considers a number of tactics used in such conflicts. Conclusions on the hybrid armed conflict of the Russian Federation against Ukraine are presented and actual hybrid threats to Ukraine are identified. An important area of hybrid struggle is the humanitarian sphere of the state, which includes education, science, culture and cultural heritage, issues of national identity.

Hybrid threats and new challenges facing society, the state and the Armed Forces of Ukraine in connection with the aggression of the Russian Federation have identified tasks for reforming the Armed Forces of Ukraine, further development of the military education system and improving the training of military specialists.

The article presents the main tasks for achieving the goals of state policy in the military sphere, the sphere of defense and military construction in the field of military education and on their basis the general directions of improvement of the educational process are determined. Along with changes in the content of training, an updated method of conducting classes is proposed, which is based on an individual approach to each cadet, the development of his ability to think creatively and work independently.

The main measures to improve the system of training of officers and sergeants, which will ensure the acquisition of new educational and professional competencies and interoperability with the armed forces of NATO member countries, have been identified.

Keywords: improvement of the educational process, hybrid armed conflict, training of military specialists, capabilities in the field of military education.